

ਅਹਿਮ ਲੇਖ

ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਸੀ
ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1716 ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਆਏ, ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਦੋ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜਾਹਨ ਸਰਮਨ ਅਤੇ ਐਡਵਰਡ ਸਟੈਫਨਸਨ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫ਼ਰਖ਼ਸੀਅਰ ਤੋਂ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਫੌਰਟ ਵਿਲੀਅਮ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਰਾਬਰਟ ਹੈਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖੀ, ‘ਬਾਗ਼ੀ ਗੁਰੂ (ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ) ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ 100 ਸਿੱਖ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਬਚਾਈ।’

ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਾਹ ਉਦੋਂ ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ-ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 1854 ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਰਜਨ ਡਾਕਟਰ ਜਾਹਨ ਲੌਗਨ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿਖਾਈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਅਤੇ ਖਿਤਾਬ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ।

ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਮਤੇਏ ਭਰਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਤਾਕਤ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਗੁਆਂਢੀ ਤਾਕਤ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ-ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁਝ ਇਲਾਕਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਥਿਆ ਲਿਆ ਅਤੇ 1846 ਈ: ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਛੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ। 1847 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ 1848 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਤਾਜ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁਤਬੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਲਾਕੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੂੰ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਤੋਂ 1854 ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਊਥੈਂਪਟਨ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ’ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ 16 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਾ।

ਸੰਨ 1861 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ 13 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਬਾਅਦ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਜਲਾਵਤਨੀ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ 13 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਲਗਭਗ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ-ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਟਲ

ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਪਲਟਨ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਕਲਕੱਤੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ ਬੇਅ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕਦਮ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਓ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਹੀਰੋ-ਜਵਾਹਰਾਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੰਪਤੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਓਨਾ ਚਿਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰ ਲਏ। ਉਹ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ 3000 ਪੌਂਡ ਸਾਲਾਨਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡਾ: ਲੌਗਿਨ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲੰਦਨ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ। ਡਾ: ਲੌਗਿਨ ਨੇ ਲੰਦਨ ਵਿੱਚ ਬੇਅਜ਼ਵਾਟਰ ਵਿੱਚ ਨੰ: 1, 'ਗਾਉਂਡ ਦੀ ਕਾਰਨਰ' ਲੈਂਕਾਸਟਰ ਗੇਟ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮਕਾਨ ਡਾ: ਲੌਗਿਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਦੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਰ੍ਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਈ। ਉਹ ਫਰਵਰੀ 1861 ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ।

ਲੇਡੀ ਲੌਗਿਨ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ੇਰ-ਮਰਦ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਈ। ਕਿਥੇ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਾ ਦਬਦਬਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ-ਸ਼ੌਕਤ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਅੱਜ ਦੀ ਲਾਚਾਰ ਰਾਣੀ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਰੁਹਬਦਾਬ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਾ-ਹੋਇਆਂ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਤਕੀਆਂ ਗਧੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੱਬੀ ਉਹ ਬੇਜ਼ਾਨ ਜਿਹੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। 1862 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਤੇਲ-ਚਿੱਤਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਜਾਰਜ ਰਿਚਮਾਂਡ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਲੇਖ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਇੱਕ ਅਗਸਤ 1863 ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਈ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਹੀ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ, ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਬੰਬਾ ਮੂਲਰ ਤੋਂ ਛੇ ਬੱਚੇ ਸਨ, ਪੁੱਤਰ ਵਿਕਟਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਫਰੈਡ੍ਰਿਕ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਐਲਬਰਟ ਐਡਵਰਡ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਬੰਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਕੈਥਰਾਈਨ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਫੀਆ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਰ ਬੱਚੇ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਯੋਗਦਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਇਆ।

ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਵਿਕਟਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਅਰਲ ਆਡ ਕੁਵੈਂਟਰੀ ਦੀ ਧੀ ਲੇਡੀ ਐਨੇ ਬਲਾਂਸ਼ੇ ਐਲਿਸ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਇੱਕ ਜਗੀਰਦਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਧੀਨ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਨੇ ਇਸ ਵਿਆਹ ਉਤੇ ਬੜੇ ਨੱਕ-ਬੁੱਲ੍ਹ ਕੱਢੇ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਿੰਸ ਫਰੈਡ੍ਰਿਕ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਈ ਬੜਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਈਸਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਬੇਟੀ ਸੋਫੀਆ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਦਲੇਰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਬੜੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਸੋਫੀਆ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੱਕ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਅਤੇ 'ਆਇਆ' ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਰਾਜਨੀਤੀਵਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕ ਵੀ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਆਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਥੇ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਿੱਖ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਅ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਰਹ-ਰੀਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਪਰ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਉਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ। ਸੰਨ 1885 ਵਿੱਚ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਿਖਾਰੀ ਮੈਕਸ ਆਰਥਰ ਮੈਕਾਲਫ਼ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਏ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਮੈਕਸ ਆਰਥਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉਮਰ ਭਰ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਮੈਕਸ ਆਰਥਰ ਮੈਕਾਲਫ਼ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 1907 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਆਕਸਫੋਰਡ ਕਲੇਰਨ ਡਨ ਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੇ ਭਾਗੀ ਪੁਸਤਕ 'The Sikh Religion' ਛਪ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਰਹੇ। ਮੈਕਾਲਫ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਐਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕਾਪੀ ਰਾਈਟ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੱਚੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਪੱਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ-ਪੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਗ਼ਾਵਤ ਨਾ ਭੜਕ ਉਠੇ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂਅ ਵਿਕਟਰ ਐਲਬਰਟ ਜੋ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਿੰਸ ਐਲਬਰਟ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਐਟਨ, ਕੈਂਬ੍ਰਿਜ ਅਤੇ ਰਾਇਲ ਮਿਲਟਰੀ ਅਕਾਡਮੀ ਸੈਂਡਹਰਸਟ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਜੂਏ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਵਿਕਟਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੇ ਗੁਪਤ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੀ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਵੇਂਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰੇਂਗੀ। ਵਿਕਟਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਗ਼ਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। 1918 ਵਿੱਚ ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਨਟੇ ਕਾਰਲੋ ਵਿੱਚ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਿੰਸ ਫਰੈਡ੍ਰਿਕ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਐਟਨ ਅਤੇ ਮੈਗਡਾਲਨ ਕਾਲਜ ਆਕਸਫੋਰਡ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਹਿਸਟਰੀ ਦਾ ਐਮ. ਏ. ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਤਵ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਥੈਟਫੋਰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ ਸੋਫੀਆ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੈਥਰਾਈਨ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਚੰਗੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ-ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕਾਵਾਂ ਸਨ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਚੌਥਾਈ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਸੋਫੀਆ ਅਤੇ ਕੈਥਰਾਈਨ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਲਸੇ, ਜਲੂਸਾਂ, ਧਰਨਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੋਫੀਆ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਬੀਏਟਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਫਿਰ-ਤੁਰ ਕੇ ਵੋਟ ਫਾਰ ਵੋਮੈਨ ਨਾਂਅ ਦਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੀ ਵੇਚਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸੋਫੀਆ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਟੈਕਸ ਵਿਰੋਧੀ ਲੀਗ ਦੀ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਬੇਸਹਾਰਾ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਕੈਥਰਾਈਨ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਰਵਿਲੇ ਹਾਲ ਆਕਸਫੋਰਡ ਵਿੱਚ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਕੈਸਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਰਮਨ ਗਵਰਨੈੱਸ ਕੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਉਹ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਯਹੂਦੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਕੈਥਰਾਈਨ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਚੁੱਪ-ਗੁੱਝ ਪ੍ਰਿਥੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ 50 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਦੇ ਇੱਕ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਖਾਤਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬੇਟੀ ਬੰਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਥੇ 1957 ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਈ।

ਅਨੁਵਾਦ : ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀ

ਸਾਨੂੰ ਜੁਝਣਾ ਚਾਹੀਦੇ -ਮਾਤਾ ਉਪਕਾਰ ਕੌਰ (ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ)

ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਕੌਣ ਹੈ ?

* ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਦੋ ਬੇਟੇ ਨੇ।

? ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਿਥੇ ਮਾਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ?

* ਇੱਕ ਬੇਟਾ ਮੇਰਾ ਅਮਰੀਕਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ।

? ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਿਥੇ ਆ ?

* ਦਿਆਲਪੁਰਾ ਭਾਈ ਕਾ।

? ਪ੍ਰੋ. ਭੁੱਲਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਪਨ ਬਾਰੇ ?

* ਇੱਕ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਏ ਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਏਥੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ, ਏਥੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਣਾ, ਇੰਝ ਪਰਕਰਮਾ ਕਰਨੀਆਂ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚੂਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਏਨੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਭ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ- ਉਦੋਂ ਉਹ 2 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ।

? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ?

* ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਸੀ ਬਹੁਤ ਠੀਕ, ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹਾਕੀ ਖੇਡਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ।

? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸਬੰਧ ਸੀ ?

* ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਇੱਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ।

? ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਗਏ ?

* ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ - ਉਦੋਂ ਉਹ ਗਿੱਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਕਿਵੇਂ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਸੋਚ, ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਚੱਲੇ। ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕੁਝ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਆ।

? ਜਦੋਂ ਉਹ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋਏ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ?

* ਨਹੀਂ।

? ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ?

* ਡੇਢ ਕੁ ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

? ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕੁਝ ?

* ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਲੋਕ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸੀ ਕੋਈ ਦੱਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਉਦੋਂ ਜਿਹਨੂੰ ਵੀ ਫੜਦੀ, ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

? ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਨੇ ?

* ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਈ।

? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਸੀ ਪੁਲਿਸ ?

* 12 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਪੁਲਿਸ, ਏਨਾ ਕੁ ਪਤਾ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸੀ। ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਨੇ। ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਬਲਦੇਵ ਸੈਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਆਪਣੀ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਸਟਰ (ਭੈਣ) ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੇ ਹੋ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਲੈ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਗਰ ਮਗਰ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ। ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਨੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢਿੱਡ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਕੇ ਕੁੱਟਿਆ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਲਾਏ। ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਭਾਅ ਜੀ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਦੇ ਹਸਬੈਂਡ (ਪਤੀ) ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਘਰੇ ਲਿਆਏ 10-15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲਿਆਈ ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਸੁੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਖੂਨ ਵਗਦਾ ਸੀ। ਪੀਕ ਵਗਦੀ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਸੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬੋਲਣ ਲੱਗੇ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ। ਇੱਕ ਮੇਰਾ ਭਾਣਜਾ ਸੀ 15 ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਕੁੱਟਿਆ, ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸੜ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੀ ਗੰਗ ਗੰਗ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਬਾਥਰੂਮ ਗਏ ਸੀ, ਐ ਥੱਲੇ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਗੰਗਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਤੁਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ।

ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਸ ਕਿਸ 'ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

* ਇੱਕ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਉਹਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਸੀ, ਇੱਕ ਮੇਰੀ ਨਨਾਣ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਹਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਸੀ, ਇੱਕ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਹਨੂੰ ਲੈ ਗਏ। ਉਹ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਆਰਮੀ ਅਫਸਰ ਸੀ ਉਹ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁੱਟਦੇ ਸੀ।

? ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ?

* ਹਾਂ- ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਉਹ ਸਾਰਾ ਘਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੁਣ 18 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੈਠੀ ਆਂ ਜਾ ਕੇ। ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਵੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਏਨਾ ਡਰਾਇਆ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ।

? ਏਨਾ ਸਮਾਂ 18 ਸਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਰਹੇ ਸੀ ?

* ਏਨਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੀ।

? ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸ ਕੀਤਾ ਤੁਸੀਂ ?

* ਹਾਂ।

? ਕਿਥੇ ਕੁ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕੇਸ ?

* ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

? ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਛੇਤੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ ?

* ਮੈਨੂੰ ਨੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੂ !

? ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ?

* ਠੀਕ ਨੇ ਜੀ! ਠੀਕ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨੇ। ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਬਚੇ ਨੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਵੀ ਉਹ ਭੈੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਏ! ਉਹ ਨਰਕ ਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨੇ।

? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਕਿਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ?

* ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ।

? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਸੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹੋਗੇ ?

* ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੋਈ ਐ ਜੀ! ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਪਤਾ ਨੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਣਗੇ ? ਮਾਪੇ ਵੀ ਕਿਥੋਂ ਮਾਨਣਗੇ ਉਹ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ, ਜਿਥੇ injustice (ਅਨਿਆਂ) ਐ ਜਿਥੇ Everything is possible. ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਓਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਹੀ ਹਾਂ।

? ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਏ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹੋਗੇ, ਇਹ ਕੀ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ?

* ਜੋ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗ਼ੈਰਤ ਆਉਣੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜੂਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਨੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੈਂਟ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜੂਝਣ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਂ ਉਠਦਾ ਹੀ ਐ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਗ਼ੈਰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਐ ਸਾਡੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਇਨਸਾਫ ਲੈਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਪੈਰ ਕਰੀਏ।

? ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ?

* ਧੱਕਾ ਤਾਂ ਦੋਥੇ ਮੈਂ innocent (ਨਿਰਦੋਸ਼) ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ innocent (ਨਿਰਦੋਸ਼) ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੱਚਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤਸੱਦਦ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਵੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਨੀਂ ਜਾ ਸਕੀ। ਇੱਕ ਔਰਤ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਹੈ ? ਸਾਡੀ ਗੌਰਮਿਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ (Equal Right) ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰ (Equal Right) ਨੇ ? ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦਾ ਦਮ ਹੀ ਘੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਕੀ ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਨੀਂ, ਉਹ ਅਧਮਰੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਘਰ ਨੀਂ, ਪਤੀ ਨੀਂ, ਬੱਚਾ ਨੀਂ, ਨੌਕਰੀ ਨੀਂ, ਉਹਨੇ ਕਿਥੋਂ ਖਾਣਾ, ਕਿਥੇ ਰਹਿਣਾ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇੱਕ ਔਰਤ ਉਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਸਕਦੈ ?

? ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ?

* ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨੀਂ ਕੀਤੀ, ਫੇਰ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ। ਪਰ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਵੀ ਕੀਤੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ।

? ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਸੀ ?

* ਮੈਂ Development Officer ਸੀ, Gadged officer, Development department 'ਚ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸੀ ਮੈਂ। ਪੁਲਿਸ ਮੈਨੂੰ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ ਉਥੇ ਵੀ।

? ਤੁਸੀਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ?

* ਅਸਤੀਫਾ ਕਿਥੇ ਦਿੱਤਾ, ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਧੱਕਿਆ।

? ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਨੀਂ ਕੋਈ ਕੇਸ ਪਾਇਆ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ?

* ਜੇ ਉਹ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ।

? ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

* ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਡਰ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਉਤੋਂ ਕੋਈ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਦਾ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਮਾਰ ਨਾ ਦੇਵੇ।

? ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਰਦੇ ਕੀ ਸੀ ?

* ਸੀਨੀਅਰ ਆਡੀਟਰ ਸੀ, ਲੋਕਲ ਫੰਡਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ।

? ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨੀਂ ਕੀਤਾ ?

* ਨਹੀਂ- ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਈ ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਕਰੋ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੈਟਰ ਆਈ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨੀਂ ਲੱਗਿਆ।

? ਜੋ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕੌਮ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਕੀਤੀ ਉਸ 'ਤੇ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

* ਇਨਾਮ ? ਮਿਲ ਤਾਂ ਗਈ ਫਾਂਸੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਬੱਸ ਇਹ ਹੀ ਜੇ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬੁਢਾਪਾ ਚੈਨ ਨਾਲ ਬਸਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਨਾ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।

? ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ?

* ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ ! ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲਿਆ।

? ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨਗੀਆਂ ?

* ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਦਾ ਹੀ ਐ ਕਿ ਸੀਨੀਅਰ ਜੱਜ ਮਾਫ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜੂਨੀਅਰ ਜੱਜ ਫਾਂਸੀ ਲਾਉਂਦੇ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕੱਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

? ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹੋਗੇ ?

* ਦੇਖੋ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਬੱਚੇ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਆਸਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਪੜ੍ਹਾਇਆ, ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਨਗੇ। ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਹਾਰੇ ਖੋਹ ਲਏ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਰਿਆ।

? ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ, ਭੁੱਲਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ?

* ਹਾਂ, ਇੱਕ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

? ਜਿਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਐਨਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਏਨੇ ਕਰੱਪਟ ਨੇ, ਥੋਨੂੰ ਕੌਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਚੰਗਾ ਭਵਿੱਖ ?

* ਨਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਣ, ਇਹ ਡਰਦੇ ਹੀ ਨਾ ਵਾਲ ਕਟਾਈ ਜਾਣ। ਨਸ਼ੇ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਦੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਣ, ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ।

? ਜਿਸ ਗੱਲ ਲਈ ਕੌਮ 'ਤੇ ਐਨਾ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ, ਥੋਨੂੰ ਉਸ ਕੌਮੀ ਘਰ ਬਾਰੇ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ?

* ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨੀਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਆਸ ਬਣਾ ਦੇਵੇ।

ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਸਲਘਾਤ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ :

ਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੱਲ ਸੇਧਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਹਮਲੇ

-ਪਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੌਮ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਦੇ ਰਾਜ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਖਰਯੋਗ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹ ਨੈਤਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹਰ ਖੇਤਰ 'ਚ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੌਮਾਂ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਉਸ ਕੌਮ ਦਾ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਸਲਘਾਤ ਲਈ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ 'ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਹਮਲੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੂੜ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ 'ਸਾਹਿਤ' ਨੂੰ ਵੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਪੰਥ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਗੁਰਧਾਮਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਪਰ ਦਾ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰਾਂ 'ਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਧਾਮ ਅਜ਼ਾਦ ਤਾਂ ਕਰਵਾ ਲਏ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਰਲ਼ਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਜੋ ਹੁਣ ਫਿਰ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਬਹੁਤ ਵਧ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਵੇਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, 1984 ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਰਤਾਏ ਗਏ, ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ/ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।

ਕੌਮ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿੱਢੀ ਗਈ ਇਸ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਜੋ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਬਚ ਗਈ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੰਨੀ ਅਸਲੀਲਤਾ ਤੇ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰੋਸੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੈਣ ਪਾ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸ਼ਕ / ਮਸ਼ੂਕ ਲੱਭਣ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਲੱਚਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ. ਸੀ. ਆਰ. ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇਣ ਦੀ ਪਿਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਸਲੀਲ (ਬਲੂ) ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤਾਈ ਵਰਤੀ ਗਈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ 'ਤੇ ਨਾਟਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਜੱਟਵਾਦ ਦਾ ਫ਼ੋਕਾ ਹੰਕਾਰ ਭਰਨ ਦੀ ਘਟੀਆ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀ ਕੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਗੰਡਾਸੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਆਪਸ 'ਚ ਹੀ ਲੜ-ਭਿੜ ਕੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ, ਥਾਣਿਆਂ, ਕਚਿਹਰੀਆਂ 'ਚ ਰੁਲਣ ਤੇ ਪੈਸਾ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਹੋਇਆ ਵੀ ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਆਰਥਿਕ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਬੋਝ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਕੀ ਜੱਟ ਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਜ ਇਸ 'ਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਬਦਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਅੱਜ ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਗਾਇਕ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਦੰਦੀਆਂ ਕੱਢ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੇ ਪੀਣੀ ਛੱਡ’ਤੀ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਕੌਣ ਮਾਰੂ ਲਲਕਾਰੇ।” ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਿਕਾਂ ਵੰਡਦੀ ਖੂਸ਼ਬੋ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸਗੋਂ ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਗੋਗੜਾਂ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ (ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ) ਦੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ‘ਖੁਸ਼ਬੋਆਂ’ ਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ‘ਤਾਰਾ’ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀ ਪੰਜ-ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ‘ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ’ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ‘ਸਪੂਤਾਂ’ ਦੀ ਔਕਾਤ। ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਹਮਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਹੈਂਕੜ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜੰਗ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਕੌਮ ਵੱਲ ਸੇਧਤ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਵੇਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ “ਜਨ ਗਨ ਮਨ”, “ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ”, ਜਾਂ “ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹਮਾਰਾ” ਵਰਗੇ ਕਬਿੱਤ ‘ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ’ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਬਚ ਗਈ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਹੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦੇਣ ਲਈ ਵਹਾਅ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੱਸੋਵਾਲ ਵਰਗਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਕਬਿੱਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਿਆਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗ ਉੱਠੀ ‘ਗਾਇਕਾਂ’ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਜੱਟਵਾਦੀ ਹੈਂਕੜ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਗੀਤ ਇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹਨ। ਲੱਚਰਤਾ ਦਾ ਕਲਚਰ ਅੱਜ ਵੀ ਚਮਕੀਲੇ ਵਰਗਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਈ ਫਿਲਮ “ਸ਼ੂਟ ਐਟ ਲੇਖੰਡਵਾਲਾ” ਵਿੱਚ ਮਾਯਾ ਦੁਲਾਸ ਨਾਮ ਦੇ ਇੱਕ ਗੈਂਗਸਟਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਹੱਥੋਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦੇ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਾਨਾਂ ਮੱਤੇ ਦੌਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਸੱਚ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਫਿਲਮ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਗਲਤਫਹਿਮੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬੀਤੀ ਉਸਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਕੜੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਰੁਕਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫਖਰਯੋਗ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੱਭਿਆਕ, ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਕੌਮ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੜਕ-ਭੜਕ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਮੂਲ' ਨਾਲ ਜੋੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਫਿਲਮਾਂ ਸੀਰੀਅਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਡਰਪੋਕਾਂ, ਜੋਕਰਾਂ, ਮੂਰਖਾਂ, ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ, ਡਰਾਇਵਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਣ। ਇਸ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਵੀ। ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਆਹ ਵਾਸਤੇ ਘੋਨ-ਮੋਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਾਨਾਂ-ਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੀ ਕੌਮ ਦੇ ਵੱਧ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀਆਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਬਾਰੇ ਨਾਕਾਰਾਤਮਿਕ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰੁਝਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਤੇ ਆਦਿ ਕਾਲੀ ਜਿੱਤ ਸੀ/ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਧਾੜਵੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਕੌਮ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗੁਲਾਮ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ/ਲੜਕੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪਸ਼ੂਪੁਣੇ ਵਾਲਾ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਬਾਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨਰ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਹਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਈ ਮਾਦਾਵਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਹਮ-ਜਾਤੀ ਦੂਜੇ ਨਰ ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ ਖਦੇੜ ਕੇ ਜਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮਾਦਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ/ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ/ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਇੱਜ਼ਤ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹੋ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। '47 ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਤੇ ਜ਼ਬਰਨ ਵਿਆਹ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਨ ਵਿਆਹ ਕਰਨੇ, ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਤੇ ਨਵੰਬਰ '84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਹਿੰਦੂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ/ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਹਿਸ਼ੀ ਬਲਾਤਕਾਰ ਇਸਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਮਾਤਰ ਹੀ। (ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹਾਂ) ਇਹ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਮੀਡੀਏ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਹੀਰੋਪੁਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ। ਵੇਖੋ ਵਰਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀਰੋ ਤੇ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਕਾਲਜੀਏਟ ਕੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀਰੋ ਵਜੋਂ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਾਂ ਅੱਧਪੜ੍ਹ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ਼ਦਰ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰੱਖਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਕਸ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹਮਲੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਪੇਂਡੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਅੱਜ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਗਈਆਂ। ਹੁਣ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਵਿਹਲੜ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਗੀਆਂ? ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕੁੜੀਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਸਹਿ ਕਰਮੀ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਮੇਲ ਜੋਲ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇਗਾ ਇਹੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਕਰੋ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਉਹ ਲਲਕਾਰੇ "ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਸਲ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਆਂਗੇ।"

ਪ੍ਰਾਪਤ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਂ ਆ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਹੀਰੋ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਆਉਣ ਤੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਫਿਲਮ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਰਾਹ ਦਸੇਗਾ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੜਕਦਾ ਹੈ ਇਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ 'ਵਾਇਸ ਆਫ ਇੰਡੀਆ' ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸ਼ਮੀਤ ਸਿੰਘ। ਇਸ਼ਮੀਤ 'ਤੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ। ਪੰਥ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਇਸ਼ਮੀਤ ਕਿਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਲੋਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਘੋਨ-ਮੋਨ 'ਹੀਰੋਆ' ਦੀ ਇਮੇਜ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਤੋੜ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ਼ਮੀਤ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਿਤਾਬ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ' ਦੇ ਢਿੱਡੀ ਪੀੜ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਭਿਆਚਾਰਿਕ ਚੁੰਗਲ 'ਚ ਨਾ ਫਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਤੇ ਗੁੰਡੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਸੰਤ ਬਾਬਿਆਂ' ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਬੇਖੌਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ 'ਚਿਮਟਾ ਕਲਚਰ' ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਰਮਾਇਣ ਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਥਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ 'ਚ ਇਹ ਲੋਕ ਸਿਰ ਤੋੜ ਕੇ ਲੱਗੇ ਹਨ।

-ਪਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

‘ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆ’ -ਬੀਬੀ ਨੂਰੀ

ਭਰਿਆ ਪਰਿਵਾਰ ਜਦੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਉਹ ਵੀ ਜੋ ਔਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬੀਬੀ ਨੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਈ ਜੀਅ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੀ ਭੇਂਟ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਿਊਣ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਭੰਮੇ ਕਲਾਂ (ਮਾਨਸਾ) ਦੀ ਮਾਸੂਮ ਬਾਲੜੀ ਪਰਵੀਨ ਕੌਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਨਾਨੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਨੂਰੀ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਜਾ ਫਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸਦਾ ਦੁੱਖ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੇਸ਼ ਹੈ ਕੀਤੀ ਗੱਲਬਾਤ:

? ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ?

* ਪੁੱਤ ਪਰਵੀਨ ਦਾ ਮਾਮਾ ਬਸ਼ੀਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਸਰਦੂਲਗੜ੍ਹ ਸੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਡੂੰਬ ਵਾਲੇ ਸਾਧ (ਨਰਾਇਣ ਮੁਨੀ) ਨਾਲ ਬਾਡੀਗਾਰਡ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੇ ਨੀ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਆਹ ਸਰਸੇ ਵਾਲਾ ਮਗਰ ਪੈ ਗਿਆ।

? ਬਸ਼ੀਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ (ਗੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ) ?

* ਬਸ਼ੀਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਾ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਾਡੇ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬਸ਼ੀਰ ਦੀ ਭੈਣ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਭਾਈ ਕੁੱਟੇ, ਬਸ਼ੀਰ ਦਾ ਭਣੇਈਆ (ਪ੍ਰਵੀਨ ਦਾ ਪਿਤਾ) ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੁੱਤੀ ਗੌਰਮਿੱਟ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਉਸ ਬਾਰੇ, ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਖਪਾ ਤਾ ਸਾਡਾ ਬੰਦਾ। ਬਸ਼ੀਰ ਦਾ ਕੇਸ ਅਲੀਪੁਰ ਕਲਕੱਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾਤਾ ਸੀ ਏਨਾ ਨੇ ਫੜ ਕੇ। ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਤੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਆਹ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚਹਿਲ ਸੀ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ, ਜੀਹਨੇ ਮਾਰਿਆ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ। ਬਸ਼ੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਸੀ ਜੋ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਰਤਾ ਏਨਾ ਨੇ। ਮੇਰੀ ਨੂੰਹ ਵੀ ਮਾਰਤੀ। ਏਨੇ ਚਹਿਲ ਨੇ, ਪ੍ਰਵੀਨ ਦਾ ਪਿਓ ਮਾਰਿਆ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ। ਬਸ਼ੀਰ ਭਾਵੇਂ ਖਾੜਕੂ ਸੀ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤਾਂ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗਾਲ ਦੇ ਕੇ) ਉਹਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੀ ਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਪੈ ਗਏ।

? ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਰਵੀਨ ਬਾਰੇ.. ?

* ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਊ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਕੁੜੀ ਐ। ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਨੀ ਸੀ ਜਾਂਦੀ ਕੱਲੀ, ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨੇ। ਸਾਥੋਂ ਖਰਚ ਨੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ, ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਨੇ, ਪੁਲਿਸ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਐ।

? ਉਹ ਪਟਿਆਲੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ?

* ਬਾਬਾ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕੱਲਰ ਭੈਣੀ ਟਰੱਸਟ ਵਾਲੇ। 13ਵੀਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਦੋ ਭਰਾ ਵੀ ਉਥੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ ਉਹਦੇ।

? ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਪੁੱਛਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ?

* ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਪੁੱਛਦੇ ਸੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਕਿੱਥੇ ਨੇ।

? ਪੁਲਿਸ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਡਰਾਉਂਦੇ ਧਮਕਾਉਂਦੇ ਸੀ ?

* ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਕੁੜੀ (ਪਰਵੀਨ ਦੀ ਮਾਂ) ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੇ ਸੀ, ਭੱਜ ਭੱਜ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਵਿਹਾਰ ਨੀ ਸੀ। ਜੇਹੜਾ ਐਸ.ਐਚ.ਓ. ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੂਹ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਸਿੱਧਾ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

? ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਪਰਵੀਨ ਬਾਰੇ ?

* ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨੀ ਦੱਸਿਆ, ਝੁਨੀਰ ਥਾਣੇ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਹ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਰੋ।

? ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਗਏ ਪਰਵੀਨ ਬਾਰੇ ?

* ਪੁੱਤ, ਇਸ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਸਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਜੀਅ ਮਾਰਤੇ, ਸਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਗਾਹ ਪਾ ਤਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆ ਸਾਡੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸਾਰ ਲੈਣੀ? ਅਸੀਂ ਮਸਾਂ ਬੱਚੇ ਪਾਲੇ ਆ ਪੁੱਤ, ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਡਾਰ (ਉਡਾਰ) ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਹ ਚੁੱਕਣ ਆ ਪਏ।

? ਪਰਵੀਨ ਦੀ ਮਾਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ?

* ਹਾਂ ਪੁੱਤ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ।

? ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ?

* ਇਕ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਸ਼ੂ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮੋਟਾ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਹੱਥੀਂ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਆਂ, ਬੱਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ।

? ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ?

* ਪਿੰਡ ਸਾਰਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਐ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਜਾਈਏ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਦੇਲ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਵਿਰਾਸਤ

24 ਫਰਵਰੀ 2008 ਨੂੰ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਿਊਬਾ 'ਤੇ ਲਗਭਗ 25 ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਯੁੱਗ ਦੇ ਅੰਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਈ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਉਭਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਕ ਸਮੀਕਰਨ ਉਭਰਨ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੱਕ ਵਰਦੀ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ ਅਡੋਲ, ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੁਪਰ ਪਾਵਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਝੁਕਾ ਸਕੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਦੇਲ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਦੇ ਨੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦਾ ਨੇਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸਮਈ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਨੀ ਮਿਲਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

82 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਫਿਦੇਲ ਕਾਸਤਰੋ ਪੇਟ ਦੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖੋਖਲਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 1959 ਤੋਂ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਹੇ ਇਸ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ 638 ਵਾਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਚਾਹੇ ਰਿਪਬਲਿਕ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਫਿਦੇਲ ਕਾਸਤਰੋ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚੈਨਲ 4 ਨੇ ਅਗਸਤ 2006 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਸਤਰੋ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੈਨਾ ਰਣਨੀਤੀਕਾਰ ਤੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮਜ਼ਾਕ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ। 1959 ਵਿੱਚ ਕਿਊਬਾ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਫਿਦੇਲ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਚੀ ਗੁਵੇਰਾ ਨੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਫੁਲਜ਼ੇਸ਼ੀਆ ਬਤਿਸਤਾ ਦਾ ਤਖਤਾ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸਦੇ ਫੌਰਨ ਬਾਅਦ ਕਾਸਤਰੋ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਚੀ ਗਵੇਰਾ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਸੱਤਾ ਕਾਸਤਰੋ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। 1961 ਵਿੱਚ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ 'ਬੇ ਆਫ ਪਿਪਸ' ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਤਖਤਾ ਪਲਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਾਸਤਰੋ, ਰਾਲ ਕਾਸਤਰੋ ਤੇ ਚੀ ਗਵੇਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਨ ਕੈਨੇਡੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸੇ ਦਿਨ ਪੈਰਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਪਿਨ ਸਰਿੰਜ ਨਾਲ ਫਿਦੇਲ ਕਾਸਤਰੋ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ। ਚੈਨਲ 4 ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਪੀਟਰ ਮੂਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਾਸਤਰੋ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਨੂੰ ਫਿਦੇਲ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸੀ.ਆਈ.ਏ ਨੇ ਇਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੋਲਡ ਕਰੀਮ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗੋਲੀਆਂ ਡੱਬੀ ਵਿੱਚ ਪਿਘਲ ਗਈਆਂ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਫਿਦੇਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕੋਲਡ ਕਰੀਮ ਰੱਖਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਔਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਸਤਰੋ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਔਰਤ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿਸਤੌਲ ਉਸ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਔਰਤ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਫਿਦੇਲ।" ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਾਸਤਰੋ ਦੇ 'ਸਕੂਬਾ ਡਾਈਵਿੰਗ' ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ 'ਕੈਰੇਬੀਆਈ ਮੋਲਸਕ' 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕੀਤੇ।

ਅਮਰੀਕੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸਫੋਟਕ ਲੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੇਂਟ ਨਾਲ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਕਾਸਤਰੋ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਏ। ਕਲਿੰਟਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਸਤਰੋ ਦੀ ਤੈਰਾਕੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਸਵਿੰਗ ਸੂਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜੋ ਫਿਰਸ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਣੂਆਂ ਨਾਲ ਲਿਪਤ ਸੀ। ਜੇ ਕਾਸਤਰੋ ਇਸ ਸੂਟ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਕਾਸਤਰੋ ਨੂੰ ਜਾਨਲੇਵਾ ਚਮੜੀ ਰੋਗ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਕਾਸਤਰੋ ਨੇ 9 ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ।

ਕੱਲੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਫਿਦੇਲ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਿਊਬਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਿਊਬਾ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਝੱਲਿਆ। 1960 ਵਿੱਚ 'ਵੇ ਆਫ ਪਿਪਸ' ਵਿੱਚ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਤਖਤਾ ਪਲਟਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਕਿਊਬਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਕਤੂਬਰ 1962 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਕਗਾਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕਰੁਖਤ ਸੈਨਿਕ ਜੇਲ੍ਹ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਗੁਏਂਟੇਨਾਮੋ ਵੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਅਤੇ ਭਗੋੜੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਿਊਬਾਈਆਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੀ ਖਾੜੀ ਤੋਂ ਮਾਤਰ 40 ਮੀਲ ਦੂਰ ਫਲੋਰਿਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਬੁਣਨੀਆਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਹਮਾਇਤੀ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਵੀ ਝੱਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉਭਰ ਗਏ। ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਬਜਨਕ ਸਿਹਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਹੱਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਮਾਈਕਲ ਮੂਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਕਿਊਬਾ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ।

ਕਿਊਬਾ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਕਿਊਬਾ ਦੀ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਤੂਫਾਨ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਬਿਹਤਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ 2005 ਵਿੱਚ ਹੇਰੀਕੇਨ ਕੈਟਰੀਨਾ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੜ੍ਹ ਤੇ ਤੂਫਾਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਹੜ੍ਹ ਵਿਵਸਥਾ ਚਰਮਰਾ ਗਈ ਪਰ ਕਿਊਬਾ ਦਾ ਇਸ ਤੂਫਾਨ ਨਾਲ ਖਾਸ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਉਦਯੋਗ, ਵਪਾਰ ਤੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਿਦੇਲ ਕਾਸਤਰੋ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਰੋਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਵਿੱਚ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਕ ਇਨਸਾਨ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਿਊਬਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਨਾ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਚਲਾਉ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਰਕਾਂ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੈਂਜੂਏਲਾ ਦੇ 'ਹੁਆਗੋ ਚਾਵੇਜ਼' ਅਤੇ ਬਰਾਜ਼ੀਲ ਦੇ 'ਲੁਈਜ਼ ਇਨਸਿਯੋ ਲੁਲਾ ਦਾ ਸਿਲਵਾ' ਵਰਗੇ ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਫਿਦੇਲ ਕਾਸਤਰੋ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਸੰਨ 2006 ਵਿੱਚ ਫਿਦੇਲ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ 75 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਭਰਾ ਰਾਲ ਕਾਸਤਰੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ ਨੇ ਸਰਬਜਨਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਸਤਰੋ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਤਿਆਗ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਓੜਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫਿਦੇਲ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਖੋਜਣ ਦੌਰਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਜਨ ਨਾਇਕ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ ਨਾ ਕੇਵਲ ਲੌਹਾ ਲਿਆ ਬਲਕਿ ਕਦੇ ਵੀ ਗੋਡੇ ਨਹੀਂ ਟੇਕੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੀ ਫਿਦੇਲ ਦੇ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਊਬਾ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜ ਸਾਹਮਣੇ ਝੁਕ ਜਾਵੇਗਾ? ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਰਹੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਊਬਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਝੁਕ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਇਹ ਵਕਤ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ।

-ਸਾਜੀ ਐਮ ਜੋਸੇਫ

ਜਦ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੁੱਤ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਚਾਏਗਾ !

ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਹਰ ਸਪੂਤ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਂਦੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸਫ਼ੇ-ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨੇ ਨਹੀਂ 'ਯੂਨੈਸਕੋ' ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਨਾ ਲੱਗੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲੀਕ ਵਾਂਗ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਚੀਕ ਚੀਕ ਕੇ ਇਸ ਸੱਚ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਬੂਤਰ ਵਾਂਗ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚਣ ਨਾਲ ਇਹ 'ਬਿੱਲੀ' ਗਾਇਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਈ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਵੀ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ 'ਤੇ ਬਣੇ ਵੱਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਈ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬੋਰਡ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੀ ਅੱਖਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਵੇਂ ਜੀਵੇਗੀ ਇਹ ਬੋਲੀ ਜਦ ਕੌਮ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪਨੀਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰੀ ਖੜੋਤੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਵਾਪਰੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣਕੇ ਸਮੁੱਚਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਕੰਬ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਜਰਬਾ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਇੱਕ ਵਾਕਫ਼ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਘਟ ਗਿਆ। ਬੰਦੇ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਚਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ (ਵਾਕ ਇਨ) ਇੰਟਰਵਿਊ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇੰਟਰਵਿਊ 'ਤੇ ਆਈਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, 'ਤਜਰਬੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇੰਟਰਵਿਊ 'ਤੇ ਆਓ ਸਭ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਬੱਸ ਇੱਕ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦੇਣੀ ਕਿ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵੀ ਅੱਖਰ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਵਾਕ-ਇਨ ਇੰਟਰਵਿਊ ਏਸੇ ਲਈ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ 4 ਕੁ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਮਿਲੇ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਫ਼ਰਾਟੇਦਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ।' ਇਹ ਅਪਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਗਿੱਬ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਕੂਲ ਆਮ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਹੀ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਇਹ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਸਮੇਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਗਈ ਮਾਇਆ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜਿਹੜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚਲੇ ਅੰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਲੋਕਾਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 29 ਦਾ ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਟਵੰਟੀ ਨਾਈਨ' ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਉਦੋਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ 'ਸੈਟਰਡੇਅ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹੋ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਫ਼ਰ-ਫ਼ਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਔਰਤਾਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, 'ਬੇਟਾ ਬਾਹਰ ਐਲੀਫ਼ੈਂਟ ਆਇਐ, ਤੁਸੀਂ ਮਿਲਕ ਲਓਗੇ, ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਆਈਸ ਪਾ ਦਿਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਬਾਥਰੂਮ ਕਰ ਲਿਆ।' ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ 'ਨਾਸ਼ਤਾ' ਕਰਨੇ ਹਟ ਗਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਬ੍ਰੇਕਫਾਸਟ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਬੈਠਕਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਚ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ' ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਬੱਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਸੀਨ ਨਹੀਂ ਇਸਦੇ ਕੱਟੜ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਰੂਸ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਰਗੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਮੂਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਣੀ ਪਾਈ ਫ਼ਿਰਦੇ ਹਨ। ਚੀਨ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹਿਲਾਈ ਪਈ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਤੇ 'ਮੇਡ ਇਨ ਚਾਈਨਾ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁਚਾਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਐ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਵੀ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਬਿਹਤਰੀਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਗੱਲ।

ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਦਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਕਾਰਡ ਬੇਹੱਦ ਪਸੰਦ ਹਨ। ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਦੇ ਗਾਏ ਗੀਤ 'ਪੰਜਾਬੀਏ ਜ਼ਬਾਨੇ, ਨੀਂ ਰਕਾਨੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਏ' ਜਾਂ ਸਰਬਜੀਤ ਚੀਮਾ ਦਾ ਗੀਤ 'ਰੰਗਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਵਰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ, ਧਰਤੀ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਦੀ ਰਾਣੀ.. ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਵਰਗਾ ਪਾਣੀ' ਸੁਣਕੇ ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਖਾਤਾ ਖੁਲਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਫਾਰਮ ਵੀ ਭਰਨਾ ਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗੂਠਾ-ਛਾਪ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੇ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਬੰਧੀ ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵਹਿਮ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਰਹਿਣਗੇ।

ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚੱਲਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰੰਗ ਹੋਰ ਈ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ, 'ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਹ ਕੰਪਲੈਕਸ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਹੇ..ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ..।'

ਇੱਕ ਦਮ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੇਰੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਅੰਦਰ ਕੰਬ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ 'ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ' ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਣਯੋਗ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਆਸੀਨ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਹ ਖੁਦ ਮੋਹਰੀ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਗ ਫ਼ਸਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਜੇਤੂ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਰਸਾਰ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਉਹ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਹਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, ਆਪਣੀ ਬੇਬਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਹੰਝੂਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵਰਗੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਨੀ ਹੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਹੈ।

-ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਟਕਪੂਰਾ

ਕਲਮੀਂ ਨਸ਼ਤਰ

ਸਮੱਗਲਰ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਕਿੱਦਾਂ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ

ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵੀਹ ਕਿੱਲੋ ਹੈਰੋਇਨ ਫੜੀ ਗਈ! ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੌ ਕਰੋੜ ਦੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ! ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਡਾਂਗਾਂ ਦੇ ਗਜ਼! ਗਜ਼ ਇਹ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਛੋਟੇ ਵੀ! ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੱਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਠੀਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਓਨੀ ਕੁ ਬਣਾ ਛੱਡਦੈ! ਸਰਕਾਰੀ ਖਾਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਲ ਵੇਚਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਮੁੱਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਮਹਿਕਮਾ ਬਿਲੇ ਲਾ ਛੱਡਦੈ, ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਬਹੁਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਮਹਿਕਮਾ ਲੁਕਾ ਛੱਡਦੈ! ਜਿਸ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਾਲ ਸੌਦਾ ਨਾ ਵੱਜੇ, ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਡੱਕਿਆ ਰਹਿੰਦੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੌਦਾ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪੁਲਸ ਵਾਲਾ ਭਜਾ ਛੱਡਦੈ!

ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹਾਸਲ ਹੈ!

ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਮੱਗਲਰ ਹੁਣ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੂਟਰ ਵਜਾਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਚਾਉਣ ਲਈ! ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਮਤਲਬ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਲ ਫੜਿਆ ਕਿੱਦਾਂ ਜਾਂਦੈ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਦੈ? ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਨੇ ਕਿ ਏਨਾ ਮਾਲ ਆਉਂਦਾ ਕਿੱਥੋਂ ਹੈ?

ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਮਾਲ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦੈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ ਜਾਂਦੈ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਹੱਦ 'ਚੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾਂਦੈ ਤੇ ਓਥੋਂ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦੈ! ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਲ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਖੇਮਕਰਨ, ਖਾਲੜੇ, ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੇੜਿਓਂ ਵੀ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦੈ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਖੋਪ ਫੜੀ ਗਈ ਹੈ!

ਬਾਕੀ ਸਭ ਤਾਂ ਠੀਕ, ਪਰ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸਵਾਲ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ! ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਪੂਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰ ਦੀ ਵਾੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਕਰੰਟ ਦੌੜਦਾ ਹੈ! ਏਨੇ ਪੱਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਮੱਗਲਰ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਕਿੱਦਾਂ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਰਹੱਦੀ ਰਾਖਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਖਰ ਕਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਨੇ? ਜਦੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ! ਕਲਮੀਂ ਨਸ਼ਤਰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇਗਾ, ਪਰ ਇੱਕ ਟੋਟਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਾਵੇਗਾ!

ਬਾਬਿਓ, ਇੱਕ ਜੇਬ-ਕਤਰੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ! ਜੱਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ; ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਆਖਰ ਤੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਿੱਦਾਂ ਕਰ ਜਾਨੈਂ?

ਜੇਬ ਕਤਰੇ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ; ਜਨਾਬ, ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੋਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਮਸਾਂ ਸਿੱਖਿਐ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਸਮੱਗਲਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਪਾਪੜ ਵੇਲ ਕੇ ਤੇ ਕਈ ਕੁਟਾਪੇ ਝੱਲ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਿਐ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਗੇ!

ਕਲਮੀਂ ਨਸ਼ਤਰ ਦੱਸੇਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਗੁੜ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਰਾਖਿਆਂ ਨੂੰ ਚਟਾ ਕੇ ਉਹ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰ ਵੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ!

ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਨੇ! ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਹਟ ਵੀ ਹੈ! ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਘਬਰਾਹਟ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਵੀ ਹੈ! ਕੁਝ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਆਏ ਬੰਦੇ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਨੋਟ ਪਾਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਅਲੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਨੇ! ਜੇ ਗਾਹਕ ਆਖੇ ਕਿ ਇਹ ਮੋੜ ਦਿਉ ਤਾਂ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ! ਗਾਹਕ ਪੁਲਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!

ਅਸਲੀ ਤੇ ਜਾਅਲੀ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਆਮ ਬੰਦਾ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ! ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੈਸੇ ਫੜਨ ਲੱਗਾ ਡਰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਜਾਅਲੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਕੇਸ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਬਣਾਵੇ, ਪਰ ਪੁਲਸ ਨੇ ਵੀ ਸੁੱਕਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ! ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ!

ਇਹ ਡਰ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੈ, ਏਦਾਂ ਦਾ ਗੰਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ-ਭਓ ਹੀ ਨਹੀਂ! ਉਹ ਧੜਾਧੜ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਪੁਲਸ ਫੜਦੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ! ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਧੰਦਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ! ਸੋਮਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਤੇਈ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਫੜੀ ਗਈ! ਬੰਦਾ ਯੂ ਪੀ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਰੰਸੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਛਪ ਕੇ ਆਈ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ! ਓਸੇ ਦਿਨ ਲੁਧਿਆਣੇ 'ਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੌਣੇ ਕੁ ਦੋ ਲੱਖ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਨੋਟ ਫੜੇ ਗਏ! ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਾਲ ਸਕੈਨਰ ਲਾ ਕੇ ਓਥੇ ਹੀ ਛਾਪੇ ਗਏ ਸਨ! ਏਦਾਂ ਦੇ ਨੋਟ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੜੇ ਗਏ ਤੇ ਸਕੈਨਰ ਫੜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ! ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਹਟ ਜਾਣਗੇ, ਛਪਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਨੇ!

ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛੋਗੇ; ਏਦਾਂ ਦੇ ਧੰਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘੜੇ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ? ਕਾਹਦੀ ਸ਼ਰਮ, ਜੋ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਲਵੋ!

ਬਾਬਿਓ, ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਬੈਠੇ ਦੋ ਜਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਸੀ; ਤੂੰ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ?

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ; ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ!

ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ; ਤੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਹਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਸੀ?

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ; ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਛਾਪਣ ਦਾ!

ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ; ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੋਈ, ਤੂੰ ਭਲਾ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਗਿਐ?

ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ; ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਿੱਚ!

ਦੂਜੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ; ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਜੁਰਮ 'ਚ ਕਿੱਦਾਂ?

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ; ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਘਿਓ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ! ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ! ਮੈਂ ਨਕਲੀ ਘਿਓ ਵੇਚ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ!

ਪੁਰਾਣੇ ਮੁਰਦੇ ਵੀ ਫੋਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਜਲਸੇ-ਰੈਲੀਆਂ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਐ! ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ ਲਈ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਐ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸ

ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਬੀਰਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ! ਬੀਰਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਮਗਰੋਂ ਕਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਹੈ! ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਕਿ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬੀਬੀ ਅਰੂਸਾ ਆਲਮ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ! ਕੁਝ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਾਇਆ ਗਿਆ!

ਸੁਬਹਾਨ-ਅੱਲ੍ਹਾ! ਜਦੋਂ ਹਮਲਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮੁਰਦੇ ਵੀ ਫੌਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ! ਬੀਰਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਦਗਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਵੇਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ! ਜੇ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇੰਜ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਆਏ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਫਿਰ ਗਲਤ ਠਹਿਰਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ! ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੁਣ ਉਹਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਫੌਲਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਖੜਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਉਦੋਂ ਗਲਤ ਕਰਦੇ ਸਨ! ਅਰੂਸਾ ਆਲਮ ਨਾਲ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਗਲਤ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪੈਣ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਫਿਰ ਗਲਤ ਹੀ ਹੋਊਗੀ!

ਛੱਡੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਬੀਰਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ! ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕੌੜਾ-ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ! ਟਿਕਟ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਫੇਰ ਬੋਲ ਪਿਆ! ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ! ਹੁਣ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬੁਲਾਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਬੋਲ ਪਿਆ! ਏਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਕਿਉਂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ, ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਲਮੀਂ ਨਸ਼ਤਰ ਜਾਣਦੇ!

ਬਾਬਿਓ, ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਦਿਹਾੜੀ ਲਾ ਕੇ ਆਏ ਚਿੱਟ-ਕੱਪੜੀਏ ਬਾਬੂ ਨੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ; ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਵੱਟੀ ਬੈਠਾ ਏ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ?

ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ; ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਦੱਸਾਂਗਾ!

ਬਾਬੂ ਨੇ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ; ਏਸੇ ਝਾਕ 'ਚ ਮੂੰਹ ਵੱਟਿਆ ਸੀ! ਮੰਮੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਨਹੀਂ! ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਾਂਗੇ!

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬੀਰਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਕੀ ਸੀ? ਇੱਕ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਸੁਹੰਢਣੀ ਨਾ ਹੋਈ! ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਵੀ ਕਾਹਦੀ? ਭੱਠਲ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਸਹੀ, ਪਾਰਟੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ, ਉਹਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਬੋਲਣਗੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬੀਰ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ!

ਲੌੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਝੂਠ ਵੀ ਬੋਲ ਲਈਦਾ

ਰਾਜਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਉਂਜ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਵੀ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਹੈਰਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਉਹ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਸਮਝਦੇ ਨੇ! ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਬਕ ਹੀ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸਕੇ ਬਾਪ ਉੱਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰਿਓ! ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਲੀਡਰ ਦੂਜੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ! ਕੌਣ ਜਾਣੇ, ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਂਗ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ! ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਂਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਨਾ ਉੱਤਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ!

ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਮੂਹਰੇ ਕਿਹਾ: “ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਤਾਂ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਹਾਂ!” ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆ ਗਿਆ; “ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੱਠਲ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੈਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ!” ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੇ ਭੱਠਲ ਨੂੰ ਭੈਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇਰੇ ਦਿਨ ਭੱਠਲ ਨੇ ਵੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਮੂਹਰੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ; “ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਭਰਾ ਕਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ!” ਫੇਰ ਤਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੀ ਬੇਵਕੂਫ਼ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਲੀਡਰ ਮੁੱਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ! ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵੇਚ ਕੇ ਚਾਰ ਦਮੜੇ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਤੱਥ ਵੀ ਤੋੜੇ-ਮਰੋੜੇ ਤੇ ਗਪੜ ਵੀ ਛੱਡੇ! ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਤਰੀਕ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ! ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਂਝ ਵੀ ਆਖੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ 1972 ਤੇ 1985 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਲੜੀਆਂ ਸਨ, 1980 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਲਾਂਭੇ ਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਨਾਲ ਸੀ ਤੇ 1992 ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਚੋਣ ਲੜੀ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ 1982 ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾਈਏ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤੇ ਸਨ! ਸਾਂਝ ਫਿਰ ਕਾਹਦੀ ਹੋਈ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਅਡਵਾਨੀ ਜਾਣਦੇ!

ਫੇਰ ਵੀ ਇੱਕ ਗੱਲੋਂ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਭੱਠਲ-ਅਮਰਿੰਦਰ ਤੋਂ ਨੰਬਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਚ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ; “ਕਦੇ ਝੂਠ ਵੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ?” ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ; “ਹਾਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਝੂਠ ਵੀ ਬੋਲ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ!” ਛੀਉੜੀ ਨੂੰ ਅਡਵਾਨੀ ਦੇ ਇਸ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ! ਪਤਾ ਜੇ ਕਿਉਂ? ਲਓ ਫਿਰ ਸੁਣ ਲਵੋ!

ਬਾਬਿਓ, ਇੱਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ; “ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

ਇੱਕ ਸਰੋਤੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ; “ਉਹ ਕਾਹਤੋਂ?”

ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਵਾਬੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ; “ਤੂੰ ਕਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ?”

ਸਰੋਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ; “ਕਦੇ-ਕਦੇ ਬੋਲ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ!”

ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਨੇ ਕਿਹਾ; “ਫੇਰ ਤੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ! ਇਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੋਵੇਂ, ਪਰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇਂ! ਜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ, ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਝੂਠ ਹੋਣਾ ਸੀ!”

ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝੂਠ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲਦੇ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਬੁੱਤਾ ਝੂਠ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਦੇ!

ਸਿੱਖੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਾਗ ਪਓ

ਹੁਣ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ 'ਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੇ ਇੱਕ ਹਮਦਰਦ ਦੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਇੱਕ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਫੜਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉਪਰ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੋਢੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਆਸਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਨ 1992 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮਰਥਕ ਭਾਈ ਸਦੀਕ ਮੁਹੰਮਦ ਭੰਮੇ ਕਲਾਂ (ਮਾਨਸਾ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦੀ 19 ਸਾਲਾਂ ਲੜਕੀ ਬੀਬੀ ਪਰਵੀਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮਲੂਕ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਟੈਲੀਵਿਯਨਾਂ ਅੱਗੇ ਬੈਠਾ ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਸ਼ਰਾਰਾ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸਮੇਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਸਿਰਫੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਪਰਵੀਨ ਕੌਰ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਹੈ। ਕਸੂਰ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਿੱਖ ਕਾਰਕੁੰਨ ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਬੱਚੀ 'ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਢਾਹ ਕੇ ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਥਰੁ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਖੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ। ਕੁੜੀ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਫ 'ਤੇ ਲਿਟਾ ਕੇ ਟਾਰਚਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੇ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਇਸ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੱਡਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੌਧਰੀ ਭਜਨ ਲਾਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਪਰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਰ ਰਾਜਸੀ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜਾਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਪਰਵੀਨ ਕੌਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਘੋਰ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹਰ ਹਥਿਆਰ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

ਜੁਝਾਰੂ ਲੋਕ ਕਵੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ

ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

20 ਅਪ੍ਰੈਲ 1939 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਾਏਸਰ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਕਦਰ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਾਕਮ ਵਰਗ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਵੀ ਸਹਿਣੇ ਪਏ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ 1967 ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨਕਸਲਵਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਲੈਨਿਨਵਾਦ ਤੇ ਮਾਉਵਾਦ ਦੀ ਸਮਝ ਰਾਹੀਂ ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਹਕੀਕੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਯਾਰਾਨਾ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਤੌਰ ਤੇ ਨਕਸਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਲੋਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿਪਾਹੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਲਹੂ ਭਿੱਜੇ ਬੋਲ' 'ਸੈਨਤਾਂ', 'ਚੰਨੁਕਰੀਆ ਸੀਖਾਂ' ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਟੇਜਾਂ 'ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਅਤੇ ਉਚੀ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੱਦੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੇ ਫੌਕੀ ਸੁਹਰਤ ਅਤੇ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਣ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਯੋਧੇ, ਸਿਰੜੀ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਲਈ ਲੜਣ ਵਾਲੇ ਅਣਖੀਲੇ ਮਰਦ ਦੀ ਬੇਵਕਤੀ ਅਤੇ ਭੇਦਭਰੀ ਮੌਤ ਅਭਾਗੇ ਦਿਨ 7 ਨਵੰਬਰ 1986 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਚੱਲਦੀ ਹੋਈ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਇਹ ਵਾਪਰਿਆ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲਾਵਾਰਿਸ਼ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਪਰਾਈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

-ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲਾਸਪੁਰ

ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੀ ਗੱਲ

- * ਜਹਾਜ਼ ਹਵੇਲੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੇਵੋ - ਮੱਕੜ
- ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸੀ ?
- * ਟੋਰਾਂਟੋ ਦੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ 'ਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ
- ਸਰੀ ਨਾਲ ਈ ਵੈਰ ਸੀ ?
- * ਮਾਓਵਾਦੀ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇਪਾਲ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਜਿੱਤੀ
- ਜਾਣੀ ਕਿ ਜਿਸ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੀ ਇਨਾਮ, ਹੁਣ ਉਸੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੀ ਟਿਕੇਗਾ ਤਾਜ
- * ਬਾਦਲ ਦੇ ਸਤਾਏ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਹਰ ਕੋਨੇ 'ਚ ਜਾਵਾਂਗਾ- ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
- ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਕਾਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ !
- * ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ- ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ
- ਚਲੋ ਇਕਬਾਲ ਤਾਂ ਕੀਤਾ।
- * ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੋਤਲ ਮਾਰੀ
- ਚੋਣਾਂ ਵੇਲੇ ਮਾੜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੰਡੀ ਹੋਊ।
- * ਅਡਵਾਨੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਨਹੀਂ-ਬਲਬੀਰ ਪੁੰਜ
- ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਨੂੰ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ, ਬਾਦਲ ਸਾਬੂ ਜੁ ਹੈਗੇ ਪੋਚਾ ਫੇਰਨ ਨੂੰ।
- * ਸ਼ਹੀਦ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ

- ਸਰੀ ਦੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਬਾਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਬੀ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਿੱਟ ਸਿਆਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕ ਲਵੇ !
- * ਨਾਬਾਲਗ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸੀਏ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ
- ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੇ ਗਿੱਝੇ ਜੁ ਹੋਏ, ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀਆਂ ਜੁ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਨ ।
- * ਅਕਾਲੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਯੂਥ ਆਗੂ ਵੀ ਸਮਗਲਿੰਗ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਕਲਿਆ
- ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਐ ਬਾਈ ।

-ਮੰਜੀ ਠਾਕੁਰ